

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка II курсу,
групи DOb1-M17
спеціальності 012 Дошкільна освіта
з додатковою спеціальністю
013 Початкова освіта
(денна форма навчання)
Олексюк Марини Вікторівни

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології освіти
Сич Василь Михайлович

Рецензент:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти
Каньоса Наталія Григорівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1 Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	7
1.2 Особливості розвитку особистості та дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку.....	15
1.3 Психологічні умови розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку.....	25
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	35
2.1 Методика та організація експериментального дослідження рівня розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.....	35
2.2 Експериментальне дослідження рівня розвитку дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	36
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	50
3.1 Програма експериментального навчання щодо формування дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.....	50
3.2 Реалізація психологічних умов формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	64
Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	88

Вступ

Сучасна дошкільна освіта орієнтована на організацію дослідницької діяльності дітей дошкільного віку. Перед закладами дошкільної освіти організацією і батьками постає завдання надзвичайної важливості: домогтися того, щоб кожна дитина виросла не тільки свідомим членом суспільства, не тільки здоровою і міцною, але і ініціативною, думаючою, здатною на творчий підхід в будь-якій діяльності. Дошкільна освіта розглядає пізнавально-дослідницьку діяльність як один із значущих напрямків в процесі розвитку самостійності і активності у дітей дошкільного віку.

Дошкільний вік є найбільш сприятливим для формування соціальної і пізнавальної діяльності. Випускник сучасного дошкільного закладу повинен бути готовим самостійно та творчо розв'язувати пізнавальні завдання, аналізувати причини виникнення проблеми і прогнозувати можливі способи її вирішення. Досягненню цієї мети сприяє формування дослідницьких здібностей у дошкільнят. Дослідницька діяльність дозволяє організувати навчання так, щоб дитина змогла задавати питання і самостійно знаходити відповіді на них. Набуваючи досвіду використання процесів дослідницької діяльності, діти тренуються в побудові концептуальних ідей про навколишній світ і взаємодії з ним. Тому проблема формування та розвитку дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку є актуальною в сучасній системі освіти.

Цю проблему активно розробляли у наукових дослідженнях такі класики, як Д.Б. Богоявленська, Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, Г.С. Костюк, О.І. Кульчицька, Н.С. Лейтес, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, К.К. Платонов, В.Д. Шадріков, а також сучасні дослідники Н.В. Аніщенко, Т.В. Дуткевич, В.У. Кузьменко, В.О. Киричук, О.М. Матюшкін, О.М. Подд'яков, В.В. Рибалка, Н.Б. Шумакова та ін.

Аналіз літератури показує, що питання психологічних умов дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку вивчені досить широко. Разом з тим в практиці роботи закладів дошкільної освіти о можливості дослідницької діяльності недостатньо використовуються в освітньому-виховному процесі, не приділяється достатньо уваги розробці умов організації психолого супроводу дослідницької діяльності дітей.

На основі аналізу наукової літератури, існуючих досліджень, виявлених протиріч, тенденцій сучасної системи дошкільної освіти, можна сформулювати тему дослідження: «Психологічні умови формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і експериментальним шляхом перевірити психологічні умови формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: процес формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: психологічні умови формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.

У основі дослідження ми висуваємо **гіпотезу**, що формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку буде відбуватися успішніше:

1) якщо процес розвитку дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку буде поетапним і передбачати попередню роботу з формування дослідницької діяльності; ознайомлення дітей старшого дошкільного віку зі структурою дослідницької діяльності в процесі суб'єкт – суб'єктної взаємодії дорослої людини і дитини; проведення дітьми самостійних досліджень в спеціального змодельованому середовищі;

2) якщо буде проводитися моніторинг розвитку дослідницької діяльності і здійснюватися корекційна діяльність з розвитку компонентів дослідницької діяльності.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.
2. Виявити рівень розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.
3. Обґрунтувати і апробувати психологічні умови формування і розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки вихідних припущень застосовувалися **методи дослідження:** теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з даної проблеми); емпіричні (опитування, спостереження, анкетування); методи обробки отриманих даних (якісний і кількісний аналіз результатів дослідження, метод наочного представлення результатів).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилися на базі закладу дошкільної освіти № 43 м. Чернівці в дітьми старшого дошкільного віку у складі 40 осіб.

Дослідження складається з декількох етапів.

Перший етап (вересень – грудень 2017 р.) – аналітико-теоретичний. Було здійснено аналіз психолого-педагогічних вітчизняних і зарубіжних джерел. Були визначені методологічні і теоретичні основи дослідження, проблема, мета, об'єкт, предмет. На цьому етапі були систематизовані і адаптовані методики визначення рівня розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку і розроблена програма констатувального експерименту.

Другий етап (січень 2017 р. – травень 2018 р.) – дослідно-експериментальний. На цьому етапі був проведений констатувальний експеримент з метою визначення початкових даних формувального етапу експерименту. Проведена дослідно-експериментальна робота з впровадження у освітньо-виховний процес комплексу психологічних умов, спрямованих на розвиток дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Третій етап (червень – жовтень 2018 р.) – підсумково-аналітичний. Він був присвячений систематизації та узагальнення отриманих результатів, уточнення висновків і практичних рекомендацій педагогам закладів дошкільної освіти, оформлення результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягає в розкритті поняття «дослідницька діяльність» і розробці структури дослідницької діяльності; у визначенні комплексу психологічних умов успішного протікання процесу розвитку дослідницької діяльності.

Практичне значення дослідження: розроблені комплекс вправ, тематичне планування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку будуть корисні вихователям при організації спільної діяльності з дітьми, в режимних моментах, а також батькам для використання в домашніх умовах.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати наукового дослідження доповідались та отримали схвалення на звітній науково-практичній конференції студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а також на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» (23-24 жовтня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. Зміст та результати роботи відображено у статті, яка була опублікована у збірнику тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії», 23-24 жовтня 2018 року.

Структура та обсяг роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (83 найменування) та додатків. Текст викладено на 79 сторінках та містить 6 таблиць і 11 рисунків.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної літератури, дозволяє зробити нам такі висновки:

7. Дослідницька діяльність дитини розглядається нами як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, що породжується в результаті функціонування механізмів пошукової активності і будується на базі дослідної поведінки.

8. Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку охоплюють когнітивну, емоційну, поведінкову сфери і забезпечують можливість розвитку стійкої дослідницької діяльності. Своєчасне і адекватне стимулювання дослідницької активності, розвиток процесів пізнавальної діяльності дітей виступають найпершою умовою формування дослідницької активності.

9. Допитливість – цінний стан особистості, що характеризується прагненням людини проникнути за межі побаченого. На цій стадії розвитку інтересів дітей властиві досить сильні емоції подиву, радості пізнання, задоволеністю діяльністю.

10. В дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток вищих психічних функцій (уваги, сприйняття, пам'яті, мислення), уяви, мовлення, способів розумової діяльності (вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати), допитливості; формуються вміння: бачити проблеми, ставити питання, висувати гіпотези, давати визначення поняттям, класифікувати, спостерігати, структурувати отриманий матеріал, робити висновки й умовиводи, доводити і захищати свої ідеї і т.д.

11. Дослідницька діяльність дитини, як і інші якості особистості, не є вродженими. Розвиток дослідницької діяльності дошкільника йде по ланцюжку: цікавість; допитливість, пов'язана з дослідницькою діяльністю; дослідницька діяльність до процесу і результату, що зумовлює дослідницьку

активність особистості на рішення дослідницьких завдань, яка реалізується в ході цілеспрямованої і педагогічно організованої діяльності.

12. Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку охоплюють когнітивну, емоційну, поведінкову сфери і забезпечують можливість розвитку стійкої дослідницької активності. Своєчасне і адекватне стимулювання дослідницької активності, розвиток процесів пізнавальної діяльності дітей виступають найпершою умовою формування дослідницької активності.

13. Нами були поставлені і розкриті наступні психологічні умови, які сприяють ефективному формуванню дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку. Цей процес буде проходити ефективніше, якщо використовувати експериментування як засіб розвитку дослідницької активності і створювати розвиваюче предметно-просторове середовище.

14. Результати проведеного констатувального експерименту свідчать про те, що діти старшого дошкільного віку обох груп, в основному, знаходяться на низькому і середньому рівнях розвитку дослідницької діяльності.

15. Головні труднощі дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп полягали в тому, що не у всіх сформований стійкий пізнавальний інтерес. Навіть приймаючи поставлену задачу або бачачи проблему самостійно, вони проявляли малу активність в пошуку рішення, здійснювали його за допомогою вихователя. Важко давалися побудови гіпотез; міркування з приводу перспектив своєї діяльності, важко було у формулюванні питань. Зустріч з проблемною ситуацією викликала у дітей старшого дошкільного віку труднощі, часто вони не могли сформулювати її словесно. Діти старшого дошкільного віку не могли сконцентрувати свою увагу на конкретній проблемі, швидко втрачали інтерес до виявленої проблеми. Як показали спостереження, в практичній діяльності їх більше захоплювали або ігри з одноманітними діями (наприклад, катання машин), або настільні ігри зі знайомим змістом, з

відпрацьованою послідовністю дій. Діти старшого дошкільного віку описували явища, процеси, але не могли зробити висновків, не могли оцінити власну діяльність, часто не помічали помилок, важко було у вираженні власної точки зору, обговорення рішення.

16. Можна припустити, що причини цього криються в недостатньо ефективному наповненні і використанні предметно-розвиваючого середовища групи, стандартних рамках навчання на заняттях за традиційною формою, коли дітям старшого дошкільного віку не надається або надається обмежена можливість для самостійного пошуку істин і знань; коли даються готові знання; діти позбавлені вільного дослідження, що базується на допитливості.

17. В експериментальному дослідженні з проблеми психологічних умов формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку взяли участь діти експериментальної і контрольної груп (по 20 дітей 5-6 річного віку).

18. На етапі формувального експерименту була організована робота зі збагачення предметно-розвиваючого середовища в експериментальній групі. На основі розробленого перспективного планування велася активна робота по залученню дітей до дитячого експериментування, введення дітей в такі ситуації, які підштовхували до самостійної пошукової та дослідницької діяльності.

19. Як видно з результатів проведеного формувального експерименту в контрольній групі у дітей старшого дошкільного віку відбулися незначні поліпшення показників розвитку дослідницької діяльності. Так, високий рівень розвитку дослідницької діяльності збільшився лише у 5% дітей старшого дошкільного віку контрольної групи. Низький рівень розвитку дослідницької діяльності зменшився тільки у 5% дітей старшого дошкільного віку контрольної групи. Середній рівень розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку контрольної групи лишився без змін.

20. В експериментальній групі відбулися значні зміни. Так, в результаті формувального експерименту зафіксовано статистично значущі відмінності ($p < 0,001$) між результатами констатувального та формувального експерименту, які відображають динаміку високого (з 15% до 50% відповідно) рівня розвитку дослідницької діяльності у дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи.

21. Результати експерименту свідчать про те, що це сталося в результаті переходу дітей старшого дошкільного віку з середніми показниками до групи дітей старшого дошкільного віку з високими показниками рівня розвитку дослідницької діяльності, а також в результаті значного зменшення кількості дітей старшого дошкільного віку з низькими показниками (з 35% до 10%) та їх переходу до групи дітей старшого дошкільного віку з більш вищими показниками рівня розвитку дослідницької діяльності.

Отже, можна зробити висновок про ефективність реалізації психологічних умов формування дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку, які були реалізовані на етапі формувального експерименту в експериментальній групі дітей старшого дошкільного віку .

Мета, завдання дослідження вирішені, гіпотеза підтвердилася.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова Т.А. Развитие дошкольника в познавательной исследовательской деятельности в условиях реализации ФГОС ДО [Текст] / Т.А. Аксенова // Молодой ученый. – 2016. – №12.6. – С. 11-16.
2. Александровская Э.М. Психологическое сопровождение дошкольников [Текст]: учебное пособие / Э.М. Александровская; под ред. Э.М. Кокуриной, Н.К. Куренковой. – Москва : Академия, 2012. – 208 с.
3. Алферов А.Д. Психология развития школьников [Текст] / А.Д. Алферов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2012. – 384 с.
4. Альбуханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Альбуханова-Славская. – Москва : Наука, 2000. – 335 с.
5. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку « Я у Світі »/ Наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. – Київ : Світич, 2009. – С. 9-36.
6. Беленька Г.В. Експериментування – крок до пізнання / Г.В. Беленька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 5. – С. 7–10.
7. Божович Л.И. Психологическое развитие дошкольника и его воспитание [Текст] / Л.И. Божович. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 400 с.
8. Болотина Л.Р. Дошкольная педагогика [Текст]: учебное пособие / Л.Р. Болотина, Т.С. Комарова, С.П. Баранов. – Москва : Академия, 2013. – 218 с.
9. Венгер Л.А. «Развитие+». Примерная основная общеобразовательная программа дошкольного образования. Старший дошкольный возраст [Текст]: программно-методическое пособие. Проект. / Л.А. Венгер, О.М. Дьяченко, Н.С. Варенцова – Москва : Издательство НОУ «УЦ им. Л.А. Венгера «Развитие», 2012. – 144 с.
10. Венгер Л.А. Психология [Текст] / Л.А. Венгер. – Москва : Просвещение, 2008. – 221 с.

11. Веракса Н.Е. Познавательно – исследовательская деятельность дошкольников [Текст] / Н.Е. Веракса, О.Р. Галимов. – Москва : Мозаика – Синтез, 2013. – 123 с.
12. Виноградова Н.А. Дошкольная педагогика [Текст] / Н.А. Виноградова. – Москва : Форум, 2012. – 256 с.
13. Власова Н.Г. Игры – экспериментирование и их место в воспитательно-образовательной программе ДОУ [Текст] / Н.Г. Власова // Информационно-методический и научно-педагогический журнал. – 2011. – № 4. – С. 24-36.
14. Власова Т.В. Развитие познавательного интереса у детей старшего дошкольного возраста в процессе экспериментирования [Текст] / Т.В. Власова // Инновационные педагогические технологии: материалы II междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2015 г.). – Казань : Бук, 2015. – С. 45-47.
15. Воробьева Н.А. Развитие познавательной активности у детей старшего дошкольного возраста в процессе организации их экспериментально-исследовательской деятельности [Текст] / Н.А. Воробьева, В.А. Зибзеева // Науч.-исслед. публикации. – 2014. – № 8 (12). – С. 156-160.
16. Воспитателю о работе с семьей: пособие для воспитателя детского сада [Текст] / под ред. Н.Ф. Виноградовой. – Москва : Детство, 2014. – 245 с.
17. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии [Текст] / Л.С. Выготский. – Москва : Смысл, 2011. – 224 с.
18. Галигузова Л.Н. Дошкольная педагогика [Текст] : учебник и практикум / Л.Н. Галигузова, С.Ю. Мещерякова-Замогильная. – Москва : Юрайт, 2016. – 284 с.
19. Глевицкая В.С. Сущность психолого-педагогического сопровождения развития дошкольника / В.С. Глевицкая // http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=1023.
20. Глуховеря Н. Познавательная деятельность детей, ее особенности / Н. Глуховеря // Дошкольное воспитание. – 2006. – №11. – С.28-33.

21. Годовикова Д.Б. Общение и познавательная активность у дошкольников / Д.Б. Годовикова // Вопросы психологии. – 2004. – № 1. – С.14.
22. Годовикова Д.Б. Формирование познавательной активности // Дошкольное воспитание / Д.Б. Годовикова. – 2006. – №1. – С.28-32.
23. Голованова Н.Ф. Общая педагогика [Текст]: учебное пособие для вузов / Н.Ф. Голованова. – Санкт-Петербург : Речь, 2012. – 317 с.
24. Давидчук О.В. Развитие познавательной активности у старших дошкольников через экспериментальную деятельность [Текст] / О.В. Давидчук // Дошк. образование: опыт, проблемы, перспективы развития. – 2015. – № 3 (6). – С. 50-51.
25. Данилина Т. Современные проблемы взаимодействия дошкольного учреждения с семьей [Текст] / Т. Данилина // Дошкольное воспитание. – 2014. – №1. – С. 41-48.
26. Данюкова В.Н. Организация среды в ДОУ для детского экспериментирования / В.Н. Данюкова, В.Н. Выборнова // Справочник старшего воспитателя дошкольного учреждения. – 2010. – №10. – С.33-36.
27. Дусавицкий А.К. Поисковая активность и адаптация [Текст] / А.К. Дусавицкий. – Москва : Росспэн, 2012. – 253 с.
28. Дыбина О.В. Игровые технологии ознакомления дошкольников с предметным миром [Текст]: монография / О.В. Дыбина. – Москва : Педагогическое общество России, 2008. – 128 с.
29. Дыбина О.В. Неизведанное рядом. Опыты и эксперименты для дошкольников [Текст] / О.В. Дыбина. – Москва : ТЦ «Сфера», 2013. – 124 с.
30. Дьяченко О.М. Психологическое развитие дошкольника. [Текст] / О.М. Дьяченко, Т.В Лаврентьева. – Москва : Педагогика, 2012. – 128 с.
31. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроке / Б.П. Есипов. – Москва : Просвещение, 2009. – 285 с.

32. Ждан А.Н. История психологии. От Античности до наших дней : Учебник для вузов / А.Н. Ждан. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : Академический Проект, 2004. – 576 с.
33. Зак А.З. Будем смышленными: развитие интеллектуальных способностей у детей 5-6 лет [Текст] / А.З. Зак. – Санкт-Петербург : Питер, 2013. – 104 с.
34. Запорожец А.В. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста [Текст] / под ред. А.В. Запорожца, А.И. Леонтьева. – Москва : ПрофиПресс, 2013. – 114 с.
35. Запорожец А.В. Детская психология [Текст] / А.В. Запорожец / Под ред. Д.Б. Эльконина. – Москва : Педагогика, 2010. – 278 с.
36. Зотов Ю.Б. Организация современного урока / Ю.Б. Зотов. – Москва : Просвещение, 2007. – 144 с.
37. Зыкова О.А. Экспериментирование с живой и неживой природой [Текст] / О.А. Зыкова. – Москва : ЗАО «ЭЛТИ-КУДИЦ» 2013. – 113 с.
38. Иванова А.И. Естественно-научные наблюдения и эксперименты в детском саду. Человек. [Текст] / А.И. Иванова. – Санкт-Петербург : Питер, 2011. – 224 с.
39. Как знакомить детей с природой / под ред. П.Г. Саморуковой. – Москва: Просвещение, 2003. – С.23-38.
40. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи / І. Карапузова, С. Бурсова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – №9 (63). – С. 39-49.
41. Карпичева Е.Л. Роль экспериментальной деятельности в познавательном развитии дошкольника [Текст] / Е.Л. Карпичева // Дошкольная педагогика. – 2012. – №4. – С. 28-31.
42. Кларина Л.М. Развитие познавательно-исследовательских умений у старших дошкольников [Текст] / Л.М. Кларина. – Санкт-Петербург : Питер, 2010. – 119 с.

43. Козлова С.А. Дошкольная педагогика [Текст] / С.А. Козлова, Т.А. Куликова. – Москва : Академия, 2012. – 416 с.
44. Красновский Э.А. Активизация учебного познания [Текст] / Э.А. Красновский // Педагогика. – 2013. – №5. – С. 10-14.
45. Кузьмина В.Г. Активизация познавательной деятельности / В.Г. Кузьмина // Начальная школа. – 2006. – №4. – С. 181-183.
46. Куликовская И.Э. Детское экспериментирование, старший дошкольный возраст [Текст] / И.Э. Куликовская, Н.Н. Совгир. – Москва, 2003. – 80 с.
47. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность [Текст] / А.Н. Леонтьев. – Москва : Политиздат, 2005. – 267 с.
48. Лисенко Н.В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навчально-методичний посібник для ВНЗ / Н.В. Лисенко. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 400 с.
49. Люблинская А.А. Детская психология: учебное пособие для студентов педагогических институтов [Текст] / А.А. Люблинская. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 216 с.
50. Маленкова Л.И. Теория и методика воспитания / Под ред. П.И. Пидкасистого. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 480 с.
51. Михайліченко Т. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників / Т. Михайліченко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 7. – С. 42–50.
52. Михайлова З.А. Развитие познавательно-исследовательских умений у старших дошкольников [Текст] / З.А. Михайлова, Т.И. Бабаева, Л.М. Кларина, З.А. Серова. – Санкт-Петербург: Детство-пресс, 2012. – 156 с.
53. Михайловская Е.Г. Активизация познавательной деятельности учащихся / Е.Г. Михайловская // Начальная школа. – 2003. – №9. – С. 45-47.
54. Монгуш О.О. Психолого-педагогическое сопровождение детей дошкольного возраста [Текст] / О.О. Монгуш// Педагогическое

- мастерство: материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Москва, июнь 2015 г.). – Москва : БукиВеди, 2015. – С. 59-62.
55. Монтессори М. Как развивать внутренний потенциал человека [Текст] / М. Монтессори. – Москва : Благотворительный фонд «Волонтеры», 2013. – 124 с.
56. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе / Н.Г. Морозова. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 450 с.
57. Мухина В.А. Психологический смысл исследовательской деятельности для развития личности / В.А. Мухина // Народное образование. – 2006. – № 7. – С. 123-127.
58. Ніколаєнко В.М. Екологічне виховання в ДНЗ. 2-6 років – Харьков : Вид. група «Основа», 2010. – 207 с.
59. Огородников И.Т. Основные проблемы и методика изучения эффективности урока по основам наук в школе / И.Т. Огородников. – Москва : МГПИ, 2005. – 32 с.
60. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова [Текст] / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – Москва : Азбуковник, 2009. – 944 с.
61. Опытнo-экспериментальная деятельность в ДОУ. Конспекты занятий в разных возрастных группах [Текст] / авт.-сост. Н.В. Нищева. – Санкт-Петербург : Детство-пресс, 2015. – 320 с.
62. Паршукова И.П. Маленькие исследователи. Виды и структура исследовательских занятий в детском саду / И.П. Паршукова // Дошкольная педагогика. – 2006. – № 1. – С. 19-23.
63. Плохій З.П. Ознайомлення з природою. Найпростіші досліді / З.П. Плохій // Палітра педагога. – 2001. – № 3. – С. 44-48.
64. Плохій З.П. Я і Світ навколо / З.П. Плохій // Дошкільне виховання, 2008. – № 7. – С. 48-53.

65. Поддьяков А.Н. Обучение дошкольников экспериментированию. [Текст] / А.Н. Поддьяков // Вопросы психологии. – 2004. – №4. – С. 29-34.
66. Поддьяков А.Н. Развитие исследовательской инициативности в детском возрасте: дисс. докт. псих. наук [Текст] / А.Н. Поддьяков. – Санкт-Петербург : Питер, 2011. – 350 с.
67. Психолого-педагогическое сопровождение реализации программ развития ребенка [Текст]: сборник статей / отв. ред. О.М. Вербианова, О.В. Груздева. – Красноярск : КГПУ, 2015. – 340 с.
68. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии [Текст] – Т.1. / С.Л. Рубинштейн. – Москва: Педагогика, 2009. – 366 с.
69. Савенков А.И. Исследовательские методы обучения в дошкольном образовании [Текст] / А.И. Савенков // Дошкольное воспитание. – 2006. – № 4. – С.10.
70. Савенков А.И. Маленький исследователь. Как научить дошкольника приобретать знания [Текст] / А.И. Савенков. – Ярославль : Академия развития, 2010. – 208 с.
71. Савенков А.И. Методика проведения учебных исследований в детском саду [Текст] / А.И. Савенков. – Самара : Учебная литература, 2007. – 32 с
72. Савенков А.И. Путь к одаренности : исследовательское поведение дошкольников [Текст] / А.И. Савенков. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 272 с.
73. Семенова Л.В. Исследовательская деятельность как развитие познавательной активности младшего школьника [Текст] / Л.В. Семенова // Начальная школа плюс До и После. – 2013. – № 1. – С. 68-71.
74. Смирнова П.В. Обучение навыкам экспериментирования как основа развития исследовательских способностей дошкольников [Текст] / П.В. Смирнова // Детский сад от А до Я. – 2012. – №2 . – С. 126-131.
75. Теплюк С.Н. Истоки самостоятельности дошкольника [Текст] / С.Н. Теплюк // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 7. – С. 67-71.

76. Тугушева Г.П. Экспериментальная деятельность детей среднего и старшего дошкольного возраста [Текст] : методическое пособие / Г.П. Тугушева, А.Е. Чистякова. – Санкт-Петербург : Детство-пресс, 2013. – 128 с.
77. Хаярова А.В. Экспериментальная деятельность дошкольников как средство познания окружающего мира [Текст] / А.В. Хаярова // Дошкольная педагогика. – 2012. – №10. – С. 12-16.
78. Швайко Л.Л. Експериментальна діяльність у ДНЗ / Л.Л. Швайко, І.В. Молодупікіна. – Харьков : «Основа», 2009. – 192 с.
79. Шипицына, Л.М. Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка [Текст] / Л. М. Шипицына, В.П. Казакова, М.А. Жданова. – Москва : Владос, 2003. – 211 с.
80. Шумей Т.І. Маленькі дослідники / Т.І. Шумей, І.Л. Сергеева // Палітра педагога. – 2008. – № 5. – С. 15-18.
81. Эльконин Д.Б. Психология развития: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений [Текст] / Д.Б. Эльконин. – Москва : Академия, 2001. – 144 с.
82. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою / Н.Ф. Яришева. – Київ : Вища школа, 2003.– С. 85-88.
83. Ярошевский М.Г. История психологии от античности до середины XX в. / М.Г. Ярошевский. – Москва, 1996. – 416 с.